

Papur Tystiolaeth

1. Y Cyd-destun

- 1.1. Mae dros 300,000 hectar o dir Cymru yn goetir, gelltydd a choedwigoedd. Mae 93,000 hectar arall o dan grwpiau bychain o goed - mewn perthi, caeau, parciau a gerddi ac wrth ymyl ffyrdd a rheilffyrdd ledled Cymru. Mae bron un rhan o bump o dir Cymru felly'n goed, gelltydd, coetir a choedwigoedd. Mae 117,000 hectar (bron 29%) o'r rheini'n rhan o ystad goetir Llywodraeth Cymru sy'n cael ei rheoli gan Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC).
- 1.2. *Coetiroedd i Gymru* yw strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer coetiroedd a choed yng Nghymru ar gyfer y 50 mlynedd nesaf. Mae'n cydnabod mai gweithgaredd tymor hir yw gofalu am goetir a choed a'i fod yn dod ag amrywiaeth o fanteision cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol i bobl Cymru, gan gynnwys cyfrannu'n sylweddol at leihau effeithiau hinsawdd sy'n newid. Sail y strategaeth yw rheoli coedwigoedd mewn ffordd gynaliadwy a'r manteision a ddaw yn sgil hynny. Trwy eu rheoli mewn ffordd gynaliadwy, bydd coedwigoedd yn gallu chwarae rhan lawn a phwysig i greu Cymru ffyniannus a diogel, iach ac egnïol, uchelgeisiol sy'n dysgu ac unedig a chysylltiedig, sy'n ymrwymo i reoli ei hadnoddau naturiol mewn ffordd gynaliadwy, hyn oll yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016.
- 1.3. Mae Cynllun Gweithredu *Coetiroedd i Gymru* (a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2016 ac a fydd yn para tan fis Mawrth 2020) yn disgrifio gweithgareddau tymor byr i wireddu uchelgeisiau tymor hir *Coetiroedd i Gymru*. Mae'r Cynllun Gweithredu'n rhestru pymtheg blaenoriaeth sydd rhyngddynt yn disgrifio'r hyn a gaiff ei wneud i sicrhau canlyniadau a gwireddu gweledigaeth y strategaeth. Mae'r Cynllun Gweithredu'n disgrifio'r meysydd blaenoriaeth hyn yn fanwl a'u cyfraniad at gynnal pedair prif thema'r strategaeth.
- 1.4. Mae'r Cynllun Gweithredu llawn i'w weld yn Atodiad 1. Fe welwch ddiagram ar dudalen 6 sy'n esbonio amcanion y Cynllun Gweithredu a sut y mae'n cyfrannu at goetiroedd cynaliadwy. A cheir crynodeb o'r prif weithgareddau a'u cysylltiad â chanlyniadau'r strategaeth a'r nodau llesiant yn y tabl ar dudalen 15.
- 1.5. Mae'r crynodeb yn Atodiad 2 yn esbonio'r gwaith sydd wedi'i wneud i roi'r blaenoriaethau a nodwyd ar waith.
- 1.6. Mae'r papur tystiolaeth hwn yn ystyried rhai o gryfderau a gwendidau coedwigaeth yng Nghymru a'r cyfleoedd a'r bygythiadau sy'n eu hwynebu.

2. Cynnydd y Diwydiant Coedwigaeth a'r prif ffynonellau ariannu

- 2.1. Mae Cymunedau Gwledig Llywodraeth Cymru - Rhaglen Datblygu Gwledig 2014-2020 yn cynnig grantiau ar gyfer rheoli a chreu coetiroedd. Mae'r cynllun Glastir – Creu Coetir wedi neilltuo £8.5 miliwn i helpu i greu mwy o goetiroedd. Mae £438,000 wedi'i neilltuo ar ben hynny ar gyfer paratoi cynlluniau rheoli coedwigoedd. Bydd £11.8 miliwn pellach yn cael ei ddarparu ar gyfer taliadau cynnal a phremiwm dros 12 mlynedd (ni ddaw'r cyfan o'r Rhaglen Datblygu Gwledig bresennol). Mae £1.04 miliwn arall wedi'i neilltuo ar gyfer prosiect o dan ofal CNC i fonitro fforestydd a rheoli risg ac mae £480,000 wedi'i roi ar gyfer y Cynllun Cydweithio i Gynllunio Coedwigaeth. Rhaid i'r holl goetir y bydd y Rhaglen Datblygu Gwledig yn talu amdano fodloni Safon Goedwigaeth y DU. Mae hyn yn golygu cryn ymgynghori â rhanddeiliaid, gan gynnwys pobl leol, ymddiriedolaethau archeolegol, mudiadau cadwraeth ac eraill gan gynnwys CNC.
- 2.2. Mae arian yn cael ei neilltuo hefyd, trwy'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Pren, i helpu busnesau, sef £8 miliwn dros gyfnod y Rhaglen.
- 2.3. Mae clefydau'n her fawr i'n coetir. Ar ddechrau'r Rhaglen Datblygu Gwledig, roedd yn glir bod angen help ar berchnogion coedwigoedd i ddelio â'r clefyd *Phytophthora ramorum* mewn coed llarwydd ac mae Llywodraeth Cymru wedi neilltuo £7 miliwn i berchenogion coetiroedd preifat i ddelio â'r clefyd trwy'r cynllun Glastir – Adfer Coetir.
- 2.4. Mae'r pecyn cyfan yn werth £37.258 miliwn dros gyfnod y Rhaglen er lles y sector.
- 2.5. Mae Cyswllt Ffermio yn cynnig pecyn o gymorth i helpu'r diwydiant coedwigaeth yng Nghymru i ddatblygu'i fusnesau. Mae'r pecyn hwn yn cynnwys gweithgareddau trosglwyddo gwybodaeth, cyngor arbenigol yn ogystal a hyfforddiant a help i arloesi. Mae hyn yn gam mawr ymlaen o ran estyn gwasanaethau cynghori Llywodraeth Cymru i'r sector goedwigaeth.
- 2.6. Ymchwil a datblygu yw gwreiddyn unrhyw benderfyniad polisi da ac arferion rheoli tir cynaliadwy. Forest Research yw'r prif gorff ymchwil i goed a choedwigaeth yn y DU ac mae'n cynnig gwasanaethau i berchenogion coedwigoedd, CNC a Llywodraeth Cymru. Eu cyllideb graidd ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2016 oedd £12.597 miliwn. Mae Cyswllt Ffermio yn cydweithio'n agos â Forest Research i godi ymwybyddiaeth am yr ymchwil ddiweddaraf mewn coedwigaeth, gan gynnwys cynnal seminarau am iechyd coed.

3. Meysydd i ganolbwyntio arnyn nhw yn y dyfodol

Creu coetir newydd

- 3.1. Mae'n gallu bod yn anodd cael hyd i'r lle iawn ar gyfer coetir newydd a chael y gorau ohono. Mae tir ar gyfer plannu coetir newydd yn gallu bod yn brin hefyd, yn rhannol oherwydd pris tir a'r gystadleuaeth am y tir e.e. ar gyfer cynhyrchu bwyd. Ar ôl ei blannu, mae rhagdybiaeth y bydd y tir yn para'n goetir am byth. Gall hynny fod yn faen tramgwydd i berchenogion tir sydd am yr hyblygrwydd i allu newid eu cynlluniau yn y dyfodol. Mae creu a rheoli coetir yn ymrwymiad hirdymor ond gall fod yn gyfle hefyd. Mae gweithio gyda pherchenogion tir i fanteisio ar y cyfle hwn yn enghraifft o ymagwedd tymor hir sy'n rhan annatod o'r egwyddor datblygu cynaliadwy.
- 3.2. Efallai y bydd angen i fusnes sy'n ystyried plannu coetir newydd gynnal Asesiad o'i Effaith ar yr Amgylchedd (EIA). Bydd gofyn i Safonau Coedwigaeth gynnal ymgynghoriad a bydd gofyn i CNC, bron bob tro, ystyried a oes angen cynnal asesiad o'r effaith ar yr amgylchedd. Gall hyn hefyd fod yn rhwystr i greu coetir. Bydd Llywodraeth Cymru a CNC yn gweithio gyda'i gilydd i greu mesurau i helpu rhanddeiliaid i ddatblygu cynigion newydd ar gyfer creu coetiroedd ac i wella trefniadau'r EIA. Bydd hynny'n cynnwys asesu cysondeb rhwng cymhwyso trefniadau'r EIA ar gyfer coedwigaeth ac amaethyddiaeth ac arbrofi â ffyrdd newydd i ddiogelu cynefinoedd pwysig tra'n caniatáu creu mwy o goetiroedd newydd yng nghyd-

destun y Polisi Adnoddau Naturiol a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 i helpu i wireddu'n nod o blannu mwy o goed.

- 3.3. Diben arian Llywodraeth Cymru trwy'r Rhaglen Datblygu Gwledig ar gyfer y Cynllun Cydweithio i Gynllunio Coedwigaeth yw talu am ddatblygu ffordd o'r gwaelod i fyny o reoli lle bydd rheolwyr coedwigoedd yn cydweithio â rhanddeiliaid a'r rheini y bydd Safonau Coedwigaeth y DU yn ymgynghori â nhw i gytuno lle i greu coetir. Mae'r gwerthusiad o rownd gyntaf y Cynllun hwn wedi'i gwblhau a chaiff y ceisiadau llwyddiannus eu cyhoeddi cyn hir. Cyhoeddir rownd arall yn yr hydref. Dylai hyn fod o help i chwalu'r rhwystrau i blannu coed newydd.
- 3.4. Yn y gorffennol, mae'r ffaith fod pawb wedi bod yn gweithio ar wahân wedi bod yn rhwystr i lwyddiant. Mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud yn siŵr bod arian y Rhaglen Datblygu Gwledig (ein rownd olaf o arian Ewropeaidd) yn canolbwyntio ar annog cydweithio i chwalu'r rhwystrau ac annog grwpiau i weithio gyda'i gilydd. Trwy'r Cynllun Rheoli Cynaliadwy, rydyn ni'n helpu perchenogion coedwigoedd a rheolwyr tir sydd am weithio gyda'i gilydd i greu coetir mewn man lle y bydd yn atal llygredd, yn gwella ansawdd dŵr ein hafonydd a llynnoedd ac yn cysgodi da byw.
- 3.5. Testun calondid mawr i Lywodraeth Cymru oedd gweld ymateb rhanddeiliaid fel y Cydffederasiwn Diwydiannau Coedwigoedd (ConFor) sydd wedi cymryd rhan frwd yn y trafodaethau sydd wedi'u cynnal ers refferendwm yr UE. Mae'n hanfodol bod mudiadau a chyrrff o Gymru'n gweithio gyda'i gilydd i wynebu heriau a chyfleoedd y dyfodol.

4. Cyfleoedd i Ddatblygu ein cyd-destun rhyngwladol ar gyfer Coedwigaeth

Yr economi ac ychwanegu at werth

- 4.1. Wrth i ymadawiad y DU â'r Undeb Ewropeaidd nesáu, mae cyfleoedd i feithrin ymhellach enw da Cymru am nwyddau a gwasanaethau o safon uchel, gydag adnoddau naturiol cryf yn sail iddynt, mewn marchnadoedd lleol a rhanbarthol. Mae Llywodraeth Cymru am weld sylw mawr yn cael ei roi ar wella prosesu ac ar ychwanegu at werth o fewn ein cadwyni cyflenwi er mwyn ein gwneud yn fwy cystadleuol. Daw cryfder ein hadnoddau naturiol a'r cyfleoedd y maen nhw'n eu cynnig hyd yn oed yn bwysicach i Gymru wrth inni ddiffinio lle newydd inni'n hunain yn y byd.
- 4.2. Rydyn ni'n dod i ddeall yn well werth economaidd y manteision y mae coed a choetiroedd yn eu cynnig, er enghraifft ansawdd aer gwell, llai o berygl o lifogydd ac iechyd a lles gwell. Byrdwn *Coetiroedd i Gymru* yw cynhyrchu cymaint o bren â phosib tra'n cynnal coetir am ei les amgylcheddol a chymdeithasol.
- 4.3. Daw pren ag elw ariannol i berchenogion y coetir. Mae'r penderfyniad i adael yr Undeb Ewropeaidd (ynghyd â gwendid y bunt) wedi creu rhai manteision tymor byr. Yn 2016, Gwerth Ychwanegol Gros (GVA) y sector goedwigaeth yng Nghymru oedd £528.6 miliwn gan gyflogi dros 10,000 o bobl. Daw'r cyfraniad hwn i'r economi oddi wrth goedwigaeth a thrin a thorri coed (£22.3 miliwn), trwy weithgynhyrchu pren a chynhyrchion o bren a chorc (£172.6 miliwn) a gweithgynhyrchu cynhyrchion papur (£333.7 miliwn). Ymhen amser, y gobaith yw gweld ein pren cartref yn cipio mwy o siâr o'r farchnad a gweld ein dibyniaeth ar fewnforion yn lleihau.

Carbon a Choetiroedd

- 4.4. Mae anelu at blannu mwy o goed yng Nghymru yn debygol o olygu y bydd angen mwy o arian arnon ni yn ogystal ag ystyried eto y polisiau a'r rheoliadau er mwyn inni allu gwireddu'n hamcanion. Bydd Llywodraeth Cymru'n edrych ar gynigion i blannu mwy o goed fel rhan o ystod o gynigion polisi y gaiff eu profi wrth lunio Cynllun Cyflawni Carbon Isel erbyn gwanwyn 2019.
- 4.5. Yn 2016, cryfhaodd Gweinidogion y fframwaith deddfwriaethol ar gyfer lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr trwy Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) sy'n gosod targed i leihau allyriadau 80% erbyn 2050. Mae'r Ddeddf yn gofyn am system o gyllidebau carbon bob 5 mlynedd a thargedau interim. Bydd y rhain yn gerrig camu i sicrhau y gwelwn gynnydd wrth inni weithio at y targed tymor hir. Yn unol â'r Ddeddf, rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi adroddiad, y Cynllun Cyflawni Carbon Isel, fydd yn gosod allan eu polisiau a'u cynigion o ran y cyllidebau carbon y maen nhw fel Gweinidogion unigol yn gyfrifol amdanynt.
- 4.6. Mae'r Cod Carbon Coetiroedd yn ganllaw sydd wedi hen ennill ei blwyf. Mae'n caniatáu i berchennog y tir gyfrif a dilysu faint o garbon fydd yn cael ei storio mewn prosiect coetiroedd newydd. Gellir defnyddio'r plattform a ddarperir gan y cod i werthu Credydau Carbon Coetiroedd ar y farchnad lleihau allyriadau gwirfoddol. Gall fod yn incwm ychwanegol mawr ei angen o garbon, dim ond un o'r gwasanaethau ecosystem a ddarperir gan goetir newydd.
- 4.7. Â bron un rhan o bump o dir Cymru o dan goed, mae gan ein coetir ran bwysig, gydag amaethyddiaeth, yn y frwydr i arafu'r newid yn yr hinsawdd. Wrth dyfu, mae coed yn cipio carbon o'r atmosffer. Dyna'r unig ffordd sydd gan gymdeithas hyd yma o wneud hynny. Law yn llaw â mesurau i leihau allyriadau carbon, mae diogelu a chynyddu'r arwynebedd sydd o dan goed a choetir gan sicrhau eu bod yn iach a chryf, yn rhan hanfodol o'n cynllun carbon isel ar gyfer y dyfodol. Mae'r economi rhad-ar-garbon yn gwneud yn well na'r economi yn gyffredinol a dylai'r maes ynni adnewyddadwy a symud at economi fwy cylchol gynnig mwy o gyfleoedd yn hyn o beth. Mae gan goed a choetiroedd eu rhan yn yr economi hon.

Clefydau

- 4.8. Mae hinsawdd sy'n newid yn dod â llawer o beryglon i'n coetiroedd all effeithio ar eu gallu i roi eu manteision inni, gan gynnwys plâon a chlefydau fel *Phytophthora ramorum* mewn coed llarwydd a *Chalara fraxinea* mewn coed ynn.
- 4.9. Mae cynnal iechyd ein coetiroedd yn flaenoriaeth fawr inni. Mae llwyrwympo darnau eang o goetir ger cymunedau Cwm Afan ac yng Nghwm-carn yn dangos cymaint o effaith y gall gweithgareddau o'r fath ei chael ar y dirwedd a'r bobl sy'n byw, gweithio a hamddena ynddi, yn ogystal ag ar y sector prosesu pren a choed.
- 4.10. Mae Strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer rheoli *Phytophthora ramorum*, sy'n cael ei rhoi ar waith trwy'r wlad, yn anelu at arafu lledaeniad y clefyd, gan dderbyn oherwydd natur y clefyd a'i wasgariad, na fydd yn bosib ei ddileu. Mae cynlluniau gofalus ar gyfer cwympo coed llarwydd yn cael eu cynnal mewn ardaloedd lle ceir lefelau uchel o heintio ond torrir coed hefyd mewn ardaloedd diglefyd er mwyn rhwystro'r clefyd rhag lledaenu.
- 4.11. Wrth i effeithiau *Chalara fraxinea* ddod yn fwyfwy amlwg, mae Llywodraeth Cymru wedi sefydlu tîm ymateb sy'n dod ag arbenigwyr o bob rhan o'r diwydiant, rheolwyr cludiant ac awdurdodau lleol a gwyddonwyr Forest Research ynghyd i arwain ein hymateb i'r clefyd hwn. Mae'r dystiolaeth gychwynnol yn awgrymu bod ein coed ynn yn gryfach na'n coed llarwydd ac ni ddylai perchenogion dorri coed ynn sy'n dangos arwyddion y clefyd oni bai eu bod yn

beryllus. Cewch fwy o wybodaeth oddi wrth CNC, Forest Research a Llywodraeth Cymru yn y Sioe Fawr ac ar wefanau'r cyrff.

Rôl CNC wrth Daclo Clefydau

- 4.12. Rhaid llongyfarch CNC am ei waith yn cwmpo a chasglu coed heintiedig ar ystâd goed gyhoeddus Cymru a'r gwaith adfer sy'n cael ei wneud. Mae wedi chwarae rhan bwysig yn y frwydr yn erbyn effeithiau *Phytophthora ramorum*.
- 4.13. Er ei niwed i'r coed, mae'r clefyd yn rhoi cyfle inni brysuro newid ac i ailblannu rhywogaethau mwy priodol i ddatblygu coetiroedd iachach a mwy amrywiol a darparu mwy o amrywiaeth o goed i gynhyrchu pren o ansawdd uchel yng Nghymru. Trwy wneud, gwneir ein coetiroedd yn fwy deniadol i genedlaethau'r dyfodol.
- 4.14. Mae Llywodraeth Cymru wedi rhoi help i CNC i ailstocio'r eriau o goed llarwydd a gwmpwyd ar yr ystâd goed gyhoeddus. Ers 2013, mae'r Llywodraeth wedi rhoi £11.01 miliwn yn ychwanegol i CNC i'w helpu yn hyn o beth. Mae'r grant Glastir – Adfer Coetir bellach yn rhoi help ariannol i berchenogion tir preifat i ailblannu tir a lwyrwgwmpwyd o dan Hysbysiad Iechyd Planhigion Statudol a byddwn yn parhau i fonitro a diwygio'n strategaeth ar gyfer rheoli'r clefyd ar sail ymchwil gadarn ac ar ôl holi'r rheini yr effeithir arnynt.

Er bod y clefyd yn drychineb i goed llarwydd yng Nghymru ac mae ceisio ei reoli'n parhau'n broblem i'r sector coed, cymunedau ac ymwelwyr yng Nghymru, mae'n gyfle hefyd i ailblannu a chynyddu'r amrywiaeth o rywogaethau a chryfhau coetiroedd Cymru. Bydd hynny'n esgor ar amgylchedd o ansawdd uwch fydd â chyfraniad gwerthfawr at drechu tloedi trwy greu cyfleoedd gwaith, creu incwm i fusnesau yn y sectorau coedwigaeth a thwristiaeth a gwneud ein cymunedau'n llefydd mwy deniadol i fyw, gweithio a hamddena ynddyn nhw.

5. Twf a Newid i Wireddu ein Gweledigaeth ar gyfer ein Coedwigoedd

Yr amrywiaeth mewn coetir

- 5.1. Mae ar Gymru angen coetiroedd mawr a bach amrywiol eu natur sy'n cynnwys coed conwydd a choed llydanddail a bydd angen eu hintegreiddio â manau agored a chynefinoedd eraill. Mae angen mwy o amrywiaeth o ddefnydd tir sy'n ymgorffori coetir, gan chwalu'r ffiniau artiffisial rhwng ffermdir, coed a threfi.
- 5.2. Mae angen i'r gorchudd coed a choetir barhau i gynyddu lle bynnag y gall hynny gael effaith positif ar gadernid a lles yr ecosystem. Dylid creu coetir a phlannu coed newydd i uno coetiroedd ac i gynyddu eu maint gan fynd i'r afael hefyd â'r heriau eraill a restrir yn adroddiad CNC ar gyflwr yr amgylchedd, mewn ardaloedd gwledig a threfol. Ar ôl eu colli, does dim all gymryd lle coed a choetir sydd o werth amgylcheddol mawr (gan gynnwys coed hynafol a choed treftadaeth) am eu bod yn darparu amrywiaeth eang o fuddiannau. Dylid eu rheoli fel bod eu cyflwr yn raddol wella.
- 5.3. Mae potensial i ddatblygu marchnadoedd newydd, hynny trwy gynhyrchion newydd ac arloesol sy'n ychwanegu at werth rhannau o'r gadwyn gyflenwi ac sy'n cymryd lle cynnyrch llai cynaliadwy, a thrwy arallgyfeirio i ddatblygu marchnadoedd mewn carbon, dŵr, bioamrywiaeth ac ynni.

Rôl Ystâd Goed Llywodraeth Cymru

- 5.4. Mae'r 117,000 o hectarau o goetir sy'n eiddo i Lywodraeth Cymru yn ased arwyddocaol. Mae'n rhoi cyfle i CNC ddatblygu dulliau cynaliadwy o reoli adnoddau naturiol ar raddfa fawr. Mae'r ystâd yn gyfwerth â bron draean o holl goetiroedd Cymru. Mae Llywodraeth Cymru'n gweithio gyda CNC yng nghyd-destun SoNaRR i ddatblygu datganiad manylach am ein cyd-weledigaeth ar gyfer rôl a phwrpas yr ystâd goed gyhoeddus. Bydd ein Polisi Adnoddau Naturiol yn llywio hyn a daw i ben yn gynnar yn 2018.

Pren i Adeiladu a Chodi Tai

- 5.5. Gellir defnyddio pren yn lle deunyddiau adeiladu mwy traddodiadol a llai cynaliadwy a gall ei gynhyrchu gyfrannu'n fawr at effaith coedwigoedd fel dalfa garbon a thrwy ei ddefnydd cynaliadwy mewn economi gylchol. Mae defnyddio pren mewn adeiladu yn storio'r carbon am y tymor hir ac mae'n ddewis carbon isel o'i gymharu â deunyddiau carbon-ddwys fel dur a choncrit. Cynhyrchir llai o wastraff yn y broses weithgynhyrchu ac wrth ddymchwel gan y gellir defnyddio isgynhyrchion a gwastraff pren mewn pwerdai biomas i gynhyrchu pŵer.

Mae buddsoddiad Llywodraeth Cymru o £30 miliwn mewn 20,000 o dai fforddiadwy newydd yn gyfle i bartneriaid gydweithio ac arloesi o ran deunyddiau fel pren a dulliau adeiladu. Mae'r rhan fwyaf o'r problemau technegol oedd yn gysylltiedig ag ansawdd pren adeiladu o Gymru wedi'u trechu bellach a thrwy ddefnyddio mwy o bren, datblygir cadwyn gyflenwi ddomestig i gwrdd â galw'r sector adeiladu am ddeunydd crai cynaliadwy. Mae defnyddio pren o Gymru i adeiladu tai yn golygu mewnforio llai o bren i Gymru. Mae'r ffaith nad oes angen cludo'r pren mor bell yn golygu y bydd llai o allyriadau yn cael eu gollwng wrth ei gludo ac yn olaf, caiff y carbon sy'n cael ei storio mewn pren ei gadw yn y pren am amser hir iawn wrth ei ddefnyddio i adeiladu.

Prosiectau cymunedol

- 5.6. Mae coetiroedd deniadol a hygyrch a manau glas eraill yn ffocws ar gyfer gweithgareddau a hunaniaeth y gymuned ac yn sbarduno adfywiad a buddsoddiad.
- 5.7. Gall asedau sy'n cael eu rhedeg gan y gymuned, fel coetiroedd cymunedol neu gynlluniau ynni cymunedol greu incwm, gwaith a sgiliau lleol a chryfhau cydlyniant y gymuned trwy wirfoddoli. Ers mis Mawrth 2016, mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn rhoi help ariannol craidd i'r rhwydwaith coetir cymunedol Llais y Goedwig er mwyn helpu i sefydlu ac ehangu grwpiau coetir cymunedol. Mae dau swyddog yn cynnig cyngor a help i berchnogion coedwigoedd a gwirfoddolwyr. Maen nhw'n helpu i lunio cytundebau ar gyfer gweithgareddau gan gynnwys rheoli coetiroedd gan gymunedau, campfeydd awyr agored, cyfleoedd ar gyfer ysgolion coedwigoedd a chyfleoedd dysgu eraill. Yn achos coetiroedd nad oes gwerth ariannol amlwg iddynt, mae yna gyfleoedd i gymunedau gael mwy o ran yn eu rheoli ac ystyried ffyrdd arloesol o'u gwella ac ychwanegu at eu gwerth.

Manteision iechyd hamdden a thwristiaeth

- 5.8. Mae'r amgylchedd naturiol yn cynnig opsiynau sylweddol i wella iechyd corfforol a meddyliol trwy gynyddu'r cyfleoedd ar gyfer gweithgarwch corfforol. Mae coetiroedd a choed yn bwysig i iechyd a lles pobl. Mae cael chwarae a dysgu mewn manau glas yn neilltuoel o bwysig i blant a'u datblygiad iach ac er mwyn eu helpu i ddeall a gwerthfawrogi'r amgylchedd. Mae ystâd goetir Llywodraeth Cymru yn ased hamddena anferth a ddaw â budd i iechyd pobl Cymru ac i

ymwelwyr. Mae cerddwyr, merlotwyr a beicwyr ymhlith eraill yn mwynhau canlyniadau'r ffordd gynaliadwy y mae CNC yn rheoli'r ystâd goed, hynny mewn canolfannau ymwelwyr ac mewn coetiroedd ger cymunedau, er enghraifft yng nghymoedd y De. Mae rôl CNC yn cynnwys ymgysylltu â'r gymuned a gellir gweld enghraifft o goetir newydd yn dod â buddiannau lles i bobl leol ym mhrosiect Llynfi ger Maesteg.

- 5.9. Mae coed mewn mannau glas mewn trefi a dinasoedd a'u cyffiniau hefyd yn hwb i iechyd a lles. Maen nhw'n dod â natur i gymunedau a gallant wella lles pobl trwy lanhau'r aer a thrwy wella'r mannau agored i bobl eu mwynhau. Rhaid gofalu am goed trefol i ddiogelu'r buddiannau hyn a buddiannau eraill.
- 5.10. Mae'r dystiolaeth sydd gennym ynghylch faint o lygreddau y mae coed yn eu hamsugno yn dal i dyfu. Mae coed a seilwaith gwyrdd eraill gan gynnwys perthi, yn rhwystr effeithiol rhag y deunydd gronynnol niweidiol sy'n cael eu cysylltu ag afiechyd mewn pobl. Mae ble mae coed yn cael eu plannu a pha fath o goed a blennir yn cael effaith arwyddocaol ar faint o lygredd sy'n cael ei amsugno a ph'un a yw'r effaith hynny'n llesol ai peidio.
- 5.11. Astudiaeth CNC 'Gorchudd Coed yn Nhrefi a Dinasoedd Cymru' yw'r arolwg cenedlaethol cyntaf o'r gorchudd coed mewn trefi a dinasoedd. Yn 2016, gydag arian Llywodraeth Cymru, aeth CNC ati i ddiweddarau'r adroddiad ar gyfer 2006, 2009 a 2013 yn holl ardaloedd trefol Cymru. Dangosodd yr adroddiadau bod y canopi yn crebachu, gyda gorchudd ar draws Cymru o 16.3% yn 2013, i lawr o 16.8% yn 2009.
- 5.12. Mae'r arolygon hyn yn rhoi sylfaen inni ar gyfer pennu targedau gweithredu. Er enghraifft, trwy nodi'r ardaloedd lle mae'r gorchudd coed yn neilltuol o fach a thrwy awgrymu y gallai dros 35% o'r tir yn nhrefi mwyaf Cymru fod ar gael i 'blannu'r goeden iawn yn y lle iawn' ynddyn nhw. Mae'r canlyniadau wedi'u rhannu â Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ac eraill i ddylanwadu ar gynlluniau, polisïau a strategaethau cyhoeddus gan gynnwys Cynlluniau Llesiant.
- 5.13. Mae tair iTree Eco wedi'u cynnal yng Nghymru. Dull yw iTree Eco o fesur faint y mae coed trefol yn gwella ansawdd yr aer, yn lleihau carbon deuocsid ac yn rheoli llifogydd. Mae awdurdodau lleol yn cael eu hannog i ddefnyddio tystiolaeth fel iTree Eco i'w helpu i benderfynu sut i helpu i wella amrywiaeth a nerth y gorchudd coed mewn ardaloedd trefol.

Bioamrywiaeth a rheoli dŵr

- 5.14. Mae coetiroedd yn werthfawr i'n hamgylchedd trwy reoli dŵr, diogelu pridd a gwella ansawdd aer, fel dalfa garbon a thrwy harddu'r dirwedd a chreu hafan i fioamrywiaeth. Mae targedu'r gwaith plannu ar orlifdiroedd a thir o gwmpas afonydd neu integreiddio coetiroedd newydd â thir sy'n cael ei ddefnyddio at ddibenion eraill yn gallu lleihau'r perygl o lifogydd, lleihau effeithiau dŵr sy'n llifo oddi ar dir amaethyddol yn ogystal â darparu pren neu goed tân ar gyfer y fferm, cysgod i dda byw a chynffwrdd i fyd natur. Mae Llywodraeth Cymru'n gweithio gydag CNC ac amrywiaeth o randdeiliaid i wneud y mwyaf o'r cyfleoedd i ddatblygu ffrydiau ariannu sy'n seiliedig ar y farchnad - yr enw cyffredin ar hyn yw Taliadau am Wasanaethau Ecosystem (PES). Mae hyn yn cydnabod pwysigrwydd ecosystemau a'r buddiannau a ddaw o'r systemau hyn i helpu i ddod â newidiadau positif er lles bywyd gwyllt, ansawdd dŵr, lleihau'r perygl o lifogydd, iechyd a lles.

6. Yn olaf

- 6.1. Mae *Coetiroedd i Gymru* yn sylfaen gadarn i adeiladu arni wrth i Gymru wynebu heriau a chyfleoedd gadael yr UE a datblygu marchnadoedd rhyngwladol. Mae un rhan o bump o dir

Cymru o dan goed, coetir a choedwigoedd, sicrhau cyfraniad arwyddocaol at ddiwydiant, swyddi, hamdden, twristiaeth, iechyd ac arafu'r newid yn yr hinsawdd.

- 6.2. Maen nhw'n elfen hanfodol o'n Polisi Adnoddau Naturiol ac yn allweddol i Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Rhaid i'r diwydiant barhau i gydweithio ac ymgysylltu â phob sector - cyhoeddus, gwirfoddol a busnes - i wneud yn siwr bod coetiroedd Cymru'n creu ac yn datblygu cyfleoedd newydd er lles cenedlaethau heddiw a chenedlaethau yfory.

A handwritten signature in black ink that reads "Lesley Griffiths". The signature is written in a cursive, flowing style.

Ysgrifennydd y Cabinet dros yr Amgylchedd a Materion Gwledig
Mehafin 2017